

Dr. Berényi Mihály

Pellengéren az orvosi nyelv vadhajtásai

I. rész

Szakmai anyanyelvünknek írásban (közleményekben) és szóban (előadásokban) egyaránt hódolhatunk. Aki igényes, törekedhet a helyesírási szabályok által megformált tökéletességre, jóllehet azt még megközelíteni sem tudja. E sorok írója sem, de a jobbítás szándékával időnként felhívja a figyelmet az elkövetett durva vétségekre. Kéziratokból, lektorált(!) folyóiratokból, előadásokból, beszélgetésekből és a világháló selejtes mondataiból hamar összeállíthatjuk a pellengérré méltó szavak és kifejezések feltűnően hosszú listáját. A továbbiakban „*idézőjelek között, dőlt betűkkel*” szemeztetek ebből a képzeletbeli listából, míg az általam javasolt és helyesnek vélt változat csak *kurzív* lesz. A kifogásolt szavak, kifejezések és mondatok sorrendje között nincs semmiféle logikai kapcsolat.

„Férfi osztály”

Egybe- vagy különírás szempontjából sok nehézség forrása a 'férfi' szavunk, főnévként és jelzőként egyaránt. Ha olyan szó előtt áll, amely hím- vagy nőnemű személyt is jelenthet, helyesen külön írjuk a két szót, ezáltal kifejezzük az illető nemét (*férfi beteg, férfi partner, férfi orvos, férfi nőgyógyász, férfi előadó*). Az egybeírás birtokos összetétel, amely azt mutatja, hogy a férfinak van valamilyen, valamilyen tulajdonsága: *férfibetegség, férfimeddőség, férfinfektívitás, férfi hormon, férfiklimax, férfirészleg*. Tehát a *férfi orvos* doktor urat jelent, a *férfiorvos* viszont a férfiaknak az orvosát, vagyis andrológust (doktor urat vagy doktornót). Bosszankodás helyett derülnöm kellene a két szóba írt „*férfi meddőség*”-en, a kórházi „*férfi osztály*”-on. A különírásból itt az következik, hogy heréi vannak a meddőségnek és az osztálynak. Netán bajusza is. Amelyik osztályon csak férfiak fekszenek, az *Férfiosztály*. A nyelvészeknek nevetésre ad okot a „*Férfi WC*”, viszont a *Férfi-WC* ellen nincs kifogásuk.

Megzavarhatja a logikánkat az olyan – a nyelvészek által egyébként helyesnek vélt – fejezetcím, amelyben az első jelző a másodiknak a tartozéka: „*Férfi szexuális zavarok*”, „*Férfi nemi szerv*”. Ezekben a külön írt 'férfi' most nem a 'szexuális zavarok' vagy a 'nemi szerv' nemét jelenti. Nem kötekednék, ha ez lett volna a cím: *Férfiak szexuális zavarai, A férfi nemi szerve*. A Google olykor köztudottan hibázó keresőprogramja a „*férfi nemi szerv*” kulcsszó keresésére ösztönöz.

Még nagyobb a zavar a három-négy szóból álló kifejezésekkel. Férfiak esetében is van fogamzásgátlás. Egyes folyóiratok, kongresszusi meghívók, szerkesztők makacsul ragaszkodnak a hibás „*férfi fogamzásgátlás*”-hoz, esetleg „*férfifogamzásgátlás*”-hoz. Mintha a fogamzásgátlás – nemét tekintve – férfi volna. Elkerülhetnénk az ilyen helyesírási buktatókat, fogalmazási gondokat a *férfiak*

fogamzásgátlása írásmóddal. Mivel a *férfifogamzás-gátlás* mást jelent (férfi pedig ne foganjon), a *férfi-fogamzásgátlás* is elfogadható volna. Ha gondot okoz a 'férfi' szavunk egybe- vagy különírása, a „*Férfi szexuális betegségek*”, „*A férfi hypothalamushypophysis - gonád rendszer szabályozása*” címek helyett használjuk az ún. szerkezetes megoldást: *Férfiak szexuális betegségei, A hypothalamus- hypophysis-gonád-rendszer szabályozása férfiakban*.

Sajnálatos, de igaz: ebben a témakörben több a hibás mondat, mint a helyes. „*A herék károsodása miatt elégtelen a férfi nemi hormon elválasztás*” helyett jobb „*A herék károsodása miatt elégtelen a férfi nemi hormon elválasztása*.” Hasonlóképpen „*A férfi nemi hormon tapasz nem javítja a szexuális teljesítményt*” helyett jobb „*A férfi nemi hormont tartalmazó tapasz nem javítja a szexuális teljesítményt*”.

Ha nem herdáltuk volna el a 'férfi' főnevünket és az abból képezett 'férfi' jelzőt, akkor utóbbit a 'női' jelzővel azonos módon használhatnánk. Grétsy László szerint a köznyelvben a 'férfi' szó a használatos, a 'férfi' alak csak a választékos nyelvben él. Ha ez igaz, márpedig az, akkor az orvosi nyelvünk nem választékos. Mi volna, ha ismét használnánk?

A 'férfi' szavunk okozta gondjaink felsorolását zárjuk le e szó – helyesen mély – toldalékolásával: *férfiban, férfival, férfiak, férfias*.

Biztos vagyok abban, hogy kevesen akadtak meg a doktor úr (két szó) és a doktornő (egy szó) – hivatalosan helyes – írásmódján. Nem teljesen ide tartozik, de előfordult a „*kasztrált here*” kifejezés, mégis itt említem meg, mert azt jelenti, hogy a herének heréje van, azt eltávolították, de – szégyenszemre – a daganatos here bennmaradt a herezacskóban. Kiherélt here. A beteget kellett volna kasztrálni!

„Y-kromoszóma mikrodéláció vizsgálat”

A többszörös szóösszetétel gyakran és sokakat állít m. A többszörös szóösszetétel gyakran és sokakat állít megoldhatatlan feladat elé, ugyanis kevés orvos ismeri a mozgósabályt. Itt van például ez a mondat: „*Rutinszerűen elvégzett Y-kromoszóma mikrodéláció vizsgálat*”. A „*mikrodéláció vizsgálat*” helyesen egy szó, *mikrodélációvizsgálat*, amelyet kötőjellel kellene összekapcsolni az előtaggal. Nem okozott volna gondot az egybe- és különírás ebben az esetben: *Az Y-kromoszóma mikrodélációjának rutinszerű vizsgálata*. Egészen mást jelent a *szoliter vesesérülés* (a betegnek 1 veséje van, az sérült meg) és a *szoliter vesesérülés* (1 vagy 2 veséből az egyik 1 helyen sérült meg), vagy az *állandókatéter-csere* (tartósan hólyagban levő katéter időnkénti cseréje) és az *állandó katétercsere* (gyakori katétercsere).

Keves fáradtsággal tömkelegnyi ilyen példát találhatunk. „*Szérum tesztoszteron szint*.” Mivel külön beszélhetünk *szérumtesztoszteronról* és *tesztoszteronszintről* is, az ilyen birtokos összetételek írásmódja, kötőjelezése nagyon gyakran hibás. Pedig több jó megoldás is van: *a tesztoszteron szérumbeli szintje, a szérumbeli tesztoszteron szint, a szérum tesztoszteronszintje, a szérumtesztoszteron szint*.

Dr. Berényi Mihály
Honvédkórház – Állami Egészségügyi Központ
Urológiai Osztály
1062 Budapest, Podmaniczky u. 111.

Hasonló példa bőségesen van. „*Pyeloureteralis határ szűkület*”. „*Pyeloureteralis-határ szűkület*.” A kötőjeles tagolás, az egybe- és különírás buktatóit szintén a szerkesztesnek nevezett megoldással kerülhetjük el: *A pyeloureteralis határ szűkülete*.

„*Humán papilloma vírus fertőzés*”. A legegyszerűbb helyes írásmód: *HPV-fertőzés*, vagy a kissé hosszabb *Humán papilloma vírus okozta fertőzés*.

Hogy ne legyen nagyon unalmas ez az íromány, vizsgáljuk meg ezt a mondatot: „*A kérdőív kitöltési hajlandósága elérte a 30%-ot.*” Aki tudja, miről van szó, az ebben a formában is megérti, de aki nem – pl. a kézirat angolra fordítója –, az megkérdezi: Mióta van a kérdőíveknek kitöltési hajlandósága? *A betegek kérdőív-kitöltési hajlandósága elérte a 30%-ot* – így kellett volna írni.

„*Kireszekál, beinjektál*”

Vagyis a fölösleges (és a hiányzó) igekötők. Művelt emberek között is járványszerűen terjedt el az utóbbi években a „*bevállal, fölállal, lerendez*” stb. használata a *vállal, elintéz, megold* helyett. Gyakran láthatjuk, hallhatjuk az „*elszeparál*”, „*kikalkulál*”, „*beinjektál*”, „*kireszekál*” állítmányokat, holott az igekötő már benne van az alapszóban (szeparál = elkülönít, reszekál = kimetsz). Ez azokra is vonatkozik, akik „*pszichogén eredetű*” betegségről írnak, hiszen a pszichogén jelentése lelki eredetű. Hasonlóan ügyetlen kifejezés a „*kemoterápiás kezelés*” az egyszerűbb *kemoterápia* helyett, mivel a *terápia* jelentése: gyógykezelés.

„*Jobboldali vese*”

Íme a bizonyíték arra, hogy a politika a bensőnket is átjárja, behatol még a retroperitoneumba is. Még a *jobb oldali vesénkbe* is! Mije lehetett annak a lánynak, akinek „*jobboldali PUS-ja*” volt? A „*jobboldali*” jelzőt használóknak mentségére szolgál, hogy az *egyoldali* és a *kétoldali*

valóban egybeírandó. Van „*baloldali*” vese is! Ez vörösebb, mint a „*jobboldali*”?

„*Spermaölő szerek*”

Súlyos és egyre gyakoribb hiba a sperma és a spermium összetévesztése. Főként újságírók között. Heréből – biopszia révén – csak spermiumokat lehet nyerni, spermát nem. A tévedésnek – mint oly sokszor – angol gyökerei vannak: az angol ‘sperm’ mind a kettőt jelenti, de a magyarra fordítónak tudnia kellene, hogy az adott szövegkörnyezetbe melyik illik.

„*Spermaölő szerek: ezek olyan habok, kenőcsök, zselék, illetve szivacsok, amelyek elpusztítják a hímvarsejteket. Nyolc-tíz perccel a közösülés előtt kell őket a hüvelybe juttatni*”

Kiket kell a hüvelybe juttatni? Nem inkább miket? Ideje volna megakadályozni a „*spermaölő szerek*” további terjedését. Nem volna szabad a spermicid szereket „*ondóölő*”-ként reklámozni, hiszen azok nem az ondót, hanem az ondósejteket pusztítják el.

Szintén spermiumokkal kapcsolatos ez a – szakmailag – hibás mondat: „*Átlagos spermiumszám 17,6 M/ml*” Az 1 ml-ben levő spermiumok száma a *spermiumkoncentráció*, ezért a helyes mondat ez lett volna: *Az átlagos spermiumkoncentráció 17,6 millió/ml*. Példa a spermiumszám helyes használatára: *Normálisan a spermiumszám >20 millió/ ejakulátum*.

„*A spermiumszám télen magasabb, mint nyáron*” – írta valaki a világhálón, hogy bővítse az arra járók téves ismereteit. A „*spermiumszám*” szónak semmi értelme, ezért kétségeim vannak a cikk írójának szakértelme felől. Az sem mindegy, hogy télen a *spermiumszám* vagy a *spermiumkoncentráció* a magasabb. Másik, hasonló – félrevezető és nem felvilágosító – cikk szerint a *petesejt*hez vezető 7-10 cm-es utat a spermiumok 2-3 másodperc(!) alatt teszik meg.